EEN WIJK VOL MANNEN

Resultaten van het eerste telemetrische onderzoek naar vleermuizen in Nederland

In 2002 is onderzoek gedaan naar het landschapsgebruik van de meervleermuis *Myotis dasycneme* (Boie, 1825). Het is de eerste keer dat vleermuizen in Nederland door middel van telemetrie worden opgespoord en gevolgd. Telemetrie is het op afstand volgen van dieren, die van een zender zijn voorzien, met behulp van ontvangers en antennes. Dit onderzoek wordt uitgevoerd in samenwerking met de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming (VZZ), het Nationaal Natuurhistorisch Museum Leiden (Naturalis) en de Universiteit Leiden.

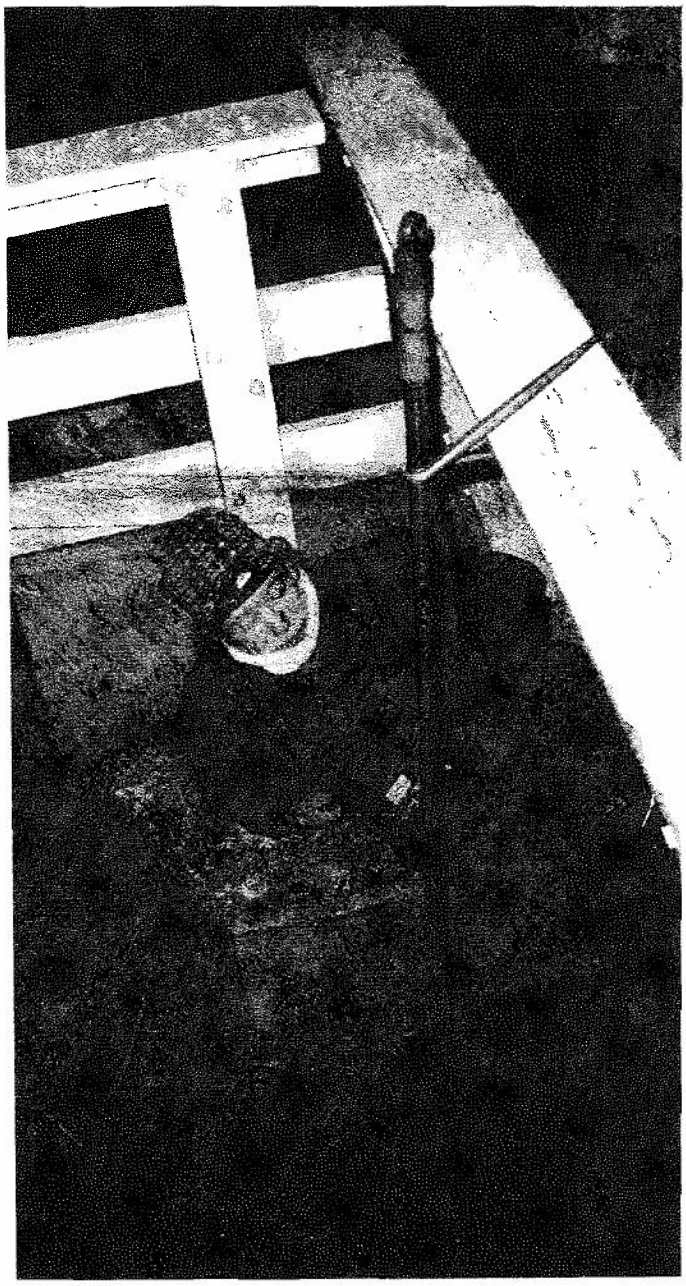

Anne-Jifke Haarsma op de brug bij de mistnetten. *Foto: Fons Bongers.*

Het onderzoek richt zich voornamelijk op het westen van het Groene Hart, een gebied dat zich, van Noord naar Zuid, uitstrekt van Roelofarendsveen tot Den Haag en, van Oost naar West, van Waddinxveen en Aarlanderveen tot de Zuid-Hollandse kust. Het is een zeer waterrijk gebied met veel brede poldersloten, kanalen en andere grote watergebieden, zoals de Brasem, de Kagerplassen, de Zoetermeerseplas, de Vlietlanden en de Reeuwijkse plassen.

Hoofddoel

Het hoofddoel van dit onderzoek is het vinden en beschermen van verblijfplaatsen van meervleermuizen in Zuid-Holland. Naar schatting zijn er in Zuid-Holland ongeveer vijf kraamkolonies, waarvan tot op heden nog slechts twee gevonden zijn (Achterkamp & Janssen, 2001). Ook zullen de habitatvoorkeur en het landschapsgebruik van de dieren onderzocht worden. Zo zal onderzocht worden hoe groot de actieradius van een kolonie is en of er uitwisseling plaats vindt tussen de verschillende kolonies.

Ringen en zenderen, en dan er achteraan!

Vanaf eind april tot half september 2002 zijn, op meerdere plaatsen in Zuid-Holland, in totaal ongeveer 130 meervleermuizen gevangen. Alle gevangen dieren kregen een kleurring (zie kader

Jan Wondergem haalt meervleermuizen uit de mistnetten boven water, wat vaak natte voeten betekent. *Foto: Fons Bongers*

op blz. 17). Acht dieren kregen een klein zendertje, dat met chirurgische huidlijm op de rug werd vast geplakt. Daar bleef dat ongeveer tien dagen plakken. In die tijd kon het dier, met behulp van antennes en ontvangers, op de fiets, met een hierop gemonteerde draaibare antenne (zie foto blz. 17), op afstand worden gevolgd. Gewoon een kwestie van hard fietsen en goed in de gaten houden waar het dier heen vliegt. Met wat ervaring is de route die een dier gaat vliegen redelijk te voorspellen, maar je weet het nooit! Een aantal maal is een auto gebruikt, maar helaas kan een auto niet zo snel keren als een fiets. Voor smalle bruggetjes moet worden omgereden. Jammer voor autobezitters dus!

Jachtbiotoop, actieradius en hangplekken

De door mij gevolgde meervleermuizen hebben een zeer gevarieerd jachtbiotoop. Niet alleen zijn de dieren fouragerend waargenomen boven groot open water en brede sloten, maar ook boven weilanden, langs bosranden, boven grote vijvers, kleine slootjes en boven een door straatlantaarns belicht binnenmeertje. De actieradius van de 'gezenderde' dieren bleek (vooral bij slecht weer, zoals wind en motregen) vrij klein, tot maximaal 6 kilometer rondom de kolonieplaats. Waarschijnlijk heeft dit vooral te maken met de beperkte beschikbaarheid van geschikt jachtbiotoop (lees: luwe plekjes). Zo is in de buurt van Zoetermeer een gezenderd dier gedurende vijf winderige avonden achter elkaar waargenomen boven dezelfde plas. Het dier vloog de hele avond kleine rondjes op een luwe plek.

Halverwege de nacht rusten de dieren, soms bij hun kolonieplaats (ja, ook de mannetjes!), soms willekeurig in een boom, of soms in de buurt van een woonhuis. Tijdens dit onderzoek zijn vijf van dit soort nachtelijke hangplekken gevonden.

Een wijk vol mannen?!

In totaal zijn 33 dieren in de buurt van Stompwijk gevangen, waarvan er zeven telemetrisch teruggevolgd zijn naar Stompwijk. Hier is dan ook een nieuwe kolonieplaats gevonden. Vreemd genoeg waren, op drie dieren na, alle in de buurt van Stompwijk gevangen individuen mannen. Omdat de dieren een ring met een reflecterende tape hebben gekregen, kon geteld worden hoeveel procent van de totale Stompwijkse populatie geringd was. Tijdens simultaantellingen werden maximaal 65 dieren geteld, waarvan ongeveer 30% een

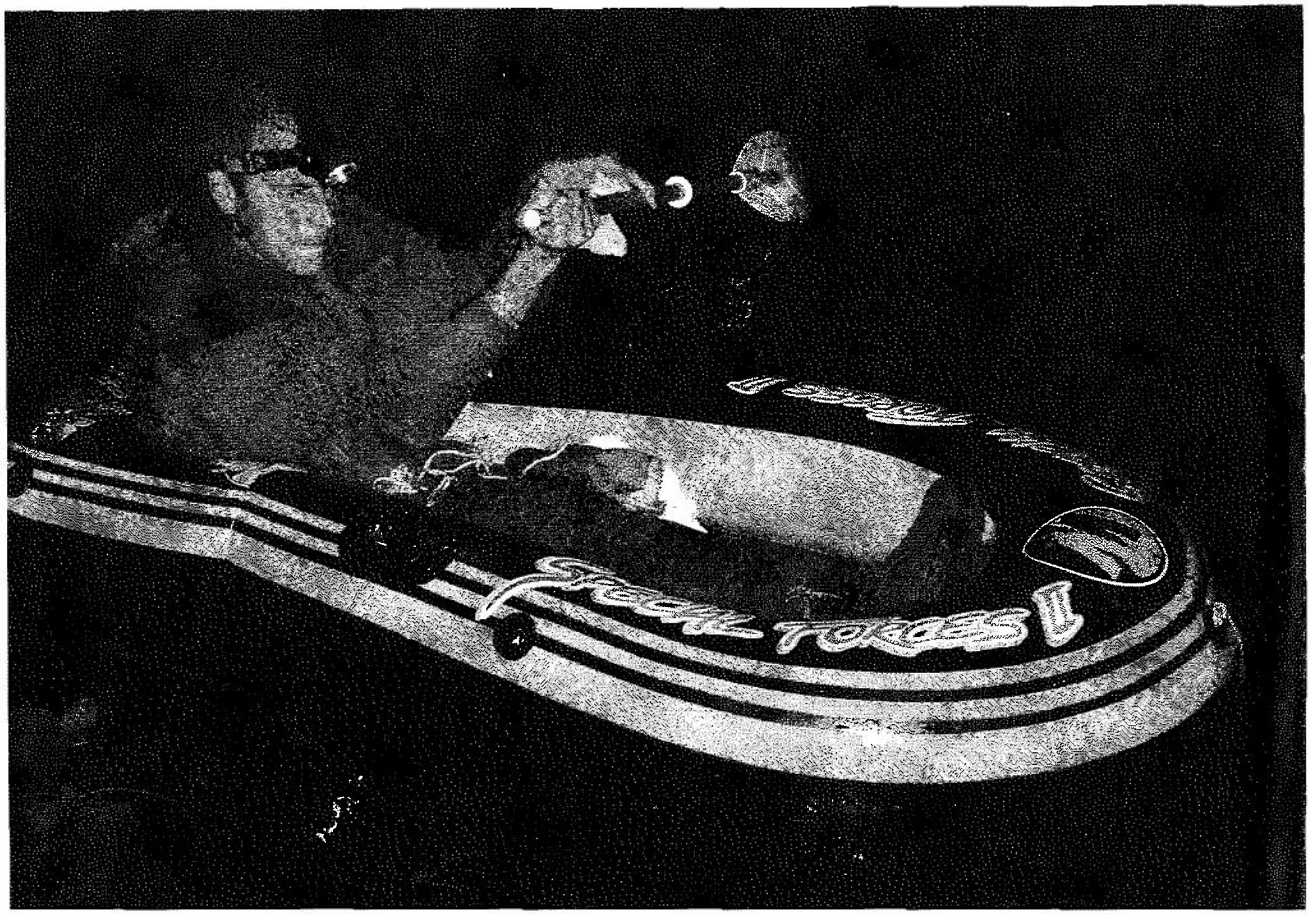

Rudy van der Kuil haalt meervleermuizen uit de netten en houdt de voeten droog. *Foto: Bart Noort*

reflecterende ring had. Helaas is het nooit gelukt de gehele populatie meervleermuizen in Stompwijk te tellen, doordat de dieren zich steeds over meerdere huizen verspreidden. Op het laatst waren meer dan tien verblijfplaatsen bekend. Heel waarschijnlijk een wijk vol mannen dus.

En nog twee mogelijke kraamkolonies en een viertal kleine kolonieverblijfplaatsen

Tot en met de zomervakantie 2002 heb ik vooral de Stompwijkse dieren bestudeerd, in de hoop dat deze bijvoorbeeld ook richting in de buurt gelegen (onbekende) kraamkolonies zouden vliegen. Dat is helaas niet gebeurd, maar wel is op deze manier nog een viertal kleine kolonieverblijfplaatsen ontdekt. Eén van de gezenderde vrouwtjes is, na een aantal nachten in Stompwijk, naar Zoetermeer gevlogen. Helaas zijn hier, naast dit vrouwtje, geen andere dieren waargenomen, mogelijk doordat het al zeer laat in het seizoen was.
Na de zomervakantie is nog eenmaal een vrouwelijke meervleermuis gezenderd en gevolgd. Met zeer veel geluk is dit dier teruggevolgd naar een woonhuis in Leiden. Enkele dagen hierna is dit dier in een bunker in de zeereep waargenomen. Vreemd genoeg in een bunker waar normaal nooit meervleermuizen gevonden worden!

Conclusie

Meervleermuizen hebben een zeer gevarieerd jachtbiotoop, dat niet alleen bestaat uit grote, open wateren en brede vaarten of sloten, maar ook uit weilanden, bosranden en kleinere slootjes. Hun actieradius bleek niet groter dan ongeveer zes kilometer rondom de kolonieplaats.
Na het vinden van een mogelijke mannenkolonie in Stompwijk, twee mogelijke kraamkolonies en een viertal kleine kolonieplaatsen, is de eerste stap gezet om het hoofdoel te bereiken. Er zijn vast nog veel meervleermuizen in Zuid-Holland, kortom...volgend jaar nog meer meervleermuizen!

Gezocht

Gezocht stagiair(e) die zich drie maanden lang wil verplaatsen in het leven van de meervleermuis. Veldwerk wordt uitgevoerd van eind april tot half oktober 2003. Voor meer informatie kun je terecht bij het onderstaand adres.

Fondsen die dit project mede hebben mogelijk gemaakt
Bats Conservation International, Wereld Natuurfonds, Leids Universitair Fonds, Stichting Vleermuis Bureau, Stichting De Linde, Dierenrampenfonds, Gravin van Bylandt Stichting, Haella Stichting, Ter Pelkwijk Fonds, Fonds 1818, Zuidhollandse Milieufederatie, Suzanne Hovinga Stichting, Prins Bernard Cultuurfonds.

Literatuur

Achterkamp G. & R. Janssen, 2001. Speuren naar meer. Amoeba 74(3):
Haarsma A.M. & G. Achterkamp, 2001. Meervleermuizen in het land van Wijk en Wouden. Amoeba 73(2):

A-J. Haarsma
P/a Oude Rijnsburgerweg 42
(tot maart 2003)
2342 BC Oegstgeest
ahaarsma@dds.nl
071-5176390 (tot maart 2003)
06-13501934

Verdien een appeltaart, vind een geringde meervleermuis! Tijdens dit onderzoek zijn alle gevangen dieren links geringd, met de volgende kleuren:
- rood-x79: dieren die in de buurt van bunkers zijn gevangen.
- grijs-x71: dieren uit Stompwijk, vooral mannetjes.
- geel/goud-x79: dieren uit Waddinxveen, vooral vrouwtjes en juveniele dieren.
- groen-x79: dieren uit Rotterdam, Leiden en Waddinxveen.

Indien tijdens de wintertellingen een meervleermuis met ring gevonden wordt, probeer dan te kijken of het dier links of rechts geringd is, en met welke kleurring. De individuele code is alleen belangrijk als de ring zonder veel verstoring kan worden afgelezen.

Vrijwel alle ringen zijn voor de helft afgeplakt met reflecterende tape, alleen de laatste drie cijfers van de zescijferige code zijn nog leesbaar. Hierboven staan de eerste drie cijfers/letters vermeld die afgeplakt zijn. Het kan dus dat je een gele ring met nummer 075 vindt. Als je het door jouw gevonden ringnummer meldt, dan kan ik je vertellen dat dit een vrouwtje meervleermuis is dat op 12 augustus in Waddinxveen is gevangen. Terugmeldingen (plaats, datum, ringkleur en code!) graag melden via het emailadres of mobiele telefoonnummer. Elke waarneming is zeker een appeltaart waard!

Anne-Jifke Haarsma met telemetrie-apparatuur op de fiets.
Foto: Fons Bongers